

Boris Vežjak

Tiranija mnenja

Premier Borut Pahor je torej v Stockholmu podpisal arbitražni sporazum med Slovenijo in Hrvaško o določitvi meje med obema državama. Konstruktivni kompromis bo onemogočil nadaljevanje konflikta, ki je obema državama jemal kredibilnost in mednarodni ugled, so sporočali iz zunanjega ministrstva, medtem ko se premier ni znal zadržati in je polaskal samemu sebi. »To je remek delo slovenske diplomacije,« si je samozavestno prikimal.

Slovenska politika in javnost, strokovna in laična, sta silno razdvojeni. Ne le, da ne govorita o remek delu, omenjata izdajstvo in obvezno celo referendumsko preverjanje ljudske volje. Če premier verjame, da bodo nadaljnji postopki in seveda arbitraža sama prinesli rezultat v dobrobit Slovenije, opozicija meni prav nasprotno. Enako velja tudi za hrvaško stran. Ob tem se zdi, da se ves politični spekter strank zaveda, da bo volja večine državljanov odločila drugače. Najsibo mojstrovina diplomatov zunanjega ministrstva, ki menda odpira novo knjigo in ne le poglavje v zgodovini medsosedskih odnosov, še tako minuciozna, trdna in zavezana resničnim argumentom, se zelo verjetno lahko zgodi, da bo padla vpričo teže referendumskega mnenja Slovencev. Zdi se, da je Pahor resignirano pripravljen tudi na to, čeprav ga trenutno vodi prepričanje o sprejeti najboljši možni rešitvi.

Ko se bo referendum zgodil, in zelo verjetno se bo, si bomo znova lahko postavili naslednje nenehno ponavljajoče se vprašanje: kakšen status ima mnenje večine kot mnenje v upravljanju javnih zadev? Zakaj vpričo njega klecnejo še tako odlična dejanja, pri čemer se o kvaliteti in pravilnosti arbitražnega predloga niti ne želim opredeliti, ker za razpravo ni bistveno? Referendum je oblika neposrednega odločanja volivcev o ustavi, zakonu ali o drugem pravnem aktu in vprašanju, ki je pomembno za družbo. Toda kot takšen predvsem reprezentira mnenje oziroma je zavezan mnenju večine. Slednje pa ni znanje in po filozofskih definicijah ni zavezano resnici. Je celo na njeni drugi strani. George Orwell je nekoč dejal, da je resnično strašljiva plat totalitarizma skrita ne v njegovi zločinah, ampak v tem, da napada pojem resnice. Kar totalitarizem počne, je njegova ambicija po nadzoru tako preteklosti kot resnice. Zavaljo tega je resnica torej največja žrtev totalitarnih režimov. Na drugi strani obstaja pluralizem mnenj, ki je podlaga političnih presoj, in kot je ugotavljala Hannah Arendt, je to celo naravno stanje: izogib absolutni resnici je nujen. Povedano drugače, po njenem je resnica kot postavka sovražna pluralizmu, kar je kasneje vodilo njene kritike, kakršen je bil Jürgen Habermas, do očitkov, da to onemogoča zagotovitev resničnosti in veljavnosti podanih trditev. Po njegovem je Arendtova s tem odprla zevajočo luknjo med znanjem in mnenjem, ki ga ne moremo končati z argumenti.

O vsem tem beremo v njenem zapisu *Resnica in politika*, pa tudi manj znanem eseju *Filozofija in politika*. Obstaja kajpak znana Platonova delitev med znanjem (episteme) in mnenjem (doxa), oziroma mnenjem in resnico,

ki ju je pojasnil tudi v svoji politični filozofiji. Arendtova poskuša pojem mnenja po svoje rehabilitirati, zaradi česar bere Sokrata proti Platonu in se zateče v invencijo tega, čemur pravi »resnica mnenja«. Njena motivacija je enostavna: razlikovanje med tistimi, ki vedo in ne počnejo, in tistimi, ki počnejo in ne vedo, kakršnemu sledi Platon, zamenjati z nečim, kar ne postavlja ostre ločnice med početjem in znanjem, saj ta zanika svobodo in pluralnost in je v koreninah vseh teorij dominacije in koncepcij politike, konicpirane kot Herrschaft. Kot pravi Arendtova, je nasprotje med resnico in mnenjem zanesljivo najbolj antisokratski sklep, ki ga je Platon izpeljal iz obsodbe Sokrata. Po njenem torej Sokratovo življenje in nauk povsem nasprotujeta Platonovemu izvornemu mišljenju.

Seveda je morebitni in prihajajoči referendum le zadnji v vrsti primerov, ki bi jih lahko navedli v ilustracijo antagonizma med ljudstvom in stroko, negotovostjo znanja in gotovostjo vednosti, mnenjem in resnico. In ne bi smeli biti čisto prepričani, da ima Arendtova prav. Je že tako, da je demokracija vedno zgolj vladavina ljudstva. Ker šteje mnenjski glas ljudi, je s tem resnica pač ogrožena že zaradi narave mnenja. Ampak takšen je, po enem branju, pač platonistični zastavek, nesporno zavezan antidemokratskemu razpoloženju in skepsi do tega, čemur pravimo tiranija večine. Zdi se, da slovenska desnica, bodisi na oblasti ali ne, vedno raje uporablja tovrstni instrument. Referendumi so zadnje pribežališče konzervativizma in predvsem načina, kako uveljaviti svoje populistične in demagoške ambicije. Ker so forma, ko postane pomembno le to, kaj meni večina, in ker je mnenja lažje oblikovati kot graditi znanje, saj ga ni potrebno argumentirati in zalagati z evidenco, predstavljajo naravni humus za razširjanje vladavine, lahko bi rekli celo tiranije mnenja. In ker temeljijo na isti gesti preverjanja občutkov državljanov kot na primer parlamentarne ali kakšne druge volitve, so le še ena variacija taiste demokratičnosti: na njih lahko potrjujemo, zakaj samske ženske ne smejo biti umetno oplojene, zakaj izbrisanim ne gredo pravice in odškodnine, zakaj istospolni partnerji in zakonci ne smejo posvojiti otrok.

S tem na koncu pridemo do grenkega spoznanja: ne zaupati mnenju velikokrat pomeni tudi ne zaupati v smisel demokratičnih fundamentov. Tega pa si marsikdo ne želi povedati na glas, saj bi bil ali tudi je neizbežno nemudoma obtožen ravnanja v protidemokratskem duhu. Celo totalitarinem, četudi ambicija nikogar še zdaleč ni bila govoriti o »absolutni resnici«. Zato ni naključje, da si predvsem desničarji in konzervativci radi pripenjajo zasluge za svoje demokratične vrline in ob tem komaj sledijo svojim nenehnim željam po sklicevanju referendumov. Zaradi njih se utegne zgoditi, da bo arbitražni sporazum, ki ga vladajoči častijo kot veličasten dogodek onstran več desetletnih stranpoti v reševanju medsosedskih odnosov, stvari znova postavil na začetno točko. Na točko nove etape stranpoti, ki utegne znova trajati dolga leta. Tiranija mnenja nam bo pač vladala tako dolgo, dokler ga bomo jemali za zadnjo instanco naših skupnih odločitev. Kar verjetno pomeni: neizmerno dolgo.

B. Vežjak